- 106 -

KUREYŞ SÛRESİ

Mushaf'taki sıralamaya göre kitabımızın 106., Nüzûl sıralamasına göre 29., Mufassal sûreler kısmının on beşinci grubunun dördüncü sûresi olan Kureyş sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. Âyetlerinin sayısı 4'tür.

"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla"

Hamd yalnız ve yalnız âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Salât ve selâm Allah'ın Resûlü'ne, O'nun pâk aile halkına ve ashabına olsun. Rabbimiz bizden kabul buyur. Çünkü sen her şeyi işitensin, her şeyi bilensin.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

1-2. "Kureyş kabilesinin yaz ve kış yolculuklarında uzlaşması ve anlaşması sağlanmıştır. 3-4. Öyleyse kendilerini açken doyuran ve korku içindeyken güven veren bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler."

İnşallah bu haftaki dersimizde Kureyş sûresini tanımaya çalı-şacağız. Birinci âyetinde geçen Kureyş kelimesini isim alan sûre âlim-lerimizin ittifakıyla Mekke'de nâzil olmuştur. Fil sûresinin hemen arka-sından gelen sûre muhteva olarak sanki Fil sûresinin uzantısı gibidir. Sanki ikisi bir sûre gibi aynı konuları ihtiva etmektedirler. Onun içindir ki selef âlimlerimizden kimileri bu iki sûrenin tek sûre olduğunu dü-şünmüşlerdir. Zaten Übey Bin Kâb'ın mushafında bu iki sûre fâsılasız tek sûre olarak yazılmıştır. Ayrıca Hz. Ömer efendimizin de bir nama-zında bu iki sûreyi birleştirerek arada besmeleyi okumadığı rivâyet e-dilmektedir. Ama Sahâbenin ekseriyeti bu iki sûrenin aralarında muh-teva benzerliği olsa da ayrı ayrı sûreler olduğunu kabul etmişlerdir. Hz. Osman efendimizin resmi hattında da bunlar iki ayrı sûre olarak kabul edilip tüm dünyaya yayılmıştır.

Evet Mekke'de Mekke halkı Kureyş'e Allah tarafından lütfedi-len sayısız nîmetleri gündeme getirerek bir taraftan onları Allah'a kul-luğa dâvet ederken diğer taraftan da herkesten önce inanmaları gere-ken, kendilerine lütfedilen bunca nîmete rağmen daha bir Müslüman-laşmaları gereken bu insanların inanmayışları karşısında Rasulullah efendimizi teselli eden bir sûre.

Burada kendilerine hitap edilen Kureyş ta İbrahim (a.s) döne-minden beri tanıyorlardı hakkı. Kendilerini Rablerine kulluğa çağıran bu sûrenin gelişinden takriben kırk yıl önce Allah'ın kendilerine lütfet-tiği en büyük nîmeti, Kâbe'nin korunması nîmetini göstermişti. Kâbe'-nin onun Rabbi Allah tarafından nasıl korunduğunu bizzat gözleriyle görmüşlerdi. Onu bir önceki sûrede tanımaya çalışmıştık. Bundan sonra bu sûrede başka nîmetlerini de anlatıyor Rabbimiz. Size lütfetti-ğim başka nîmetlerim de vardır. Ama bu nîmetlerim asla başkalarına izafe edilemeyecek nîmetlerdir buyurarak bu nîmetlerin sahibini tanı-malarını ve O'na kulluk etmelerini istemektedir. Yılar yılı Kureyş'e ta-nınan özel imkânlar ve Kureyş'i bu imtiyazlara sahip kılanın kendileri değil, başkaları da değil sadece Allah olduğu vurgulanarak işte böyle bir Allah'a nankörlük değil teşekkür borçlarının olduğu ortaya konur.

Ancak burada sanki muhatap sadece Kureyş gibi. Sadece Ku-reyş'e hitap ediliyor gibi görünüyor. Yâni Cenâb-ı Hak bizzat Kureyş'in adını anarak, onlara ulaştırdığı nîmetlerini hatırlatarak onlardan Bey-tin Rabbine kulluk etmelerini istiyor. Lâkin şu anda ne cahiliye dönemi Kureyş'i, nede Rasulullah dönemi Kureyş'i olmadığına göre öyleyse kıyamete kadar Rabbimizin bu hitabını kendilerine hitap kabul eden, bu kitabı kendilerine kitap kabul eden, bu sûreyi kendilerine sûre ka-bul eden insanlar da benzer konumlarda aynı emrin, aynı hitabın mu-hatabıdırlar diyoruz. Çünkü onlara gönderilen nîmetler şu anda da bi-ze de gönderilmekte, bize de lütfedilmektedir. Bakın bu sûrede onlara tanınan imkânları Rabbimiz şöyle anlatıyor:

Evet, bu sûre muhteva olarak Fil sûresinin bir devamı mahiye-tindedir. Allah (c.c.)'in Kureyşlilere Fil olayındaki ihsânı hatırlatıldığı gibi, bu sûrede de kışın ve yazın yaptıkları seyahat nimeti ve elde et-tikleri bol kazançları hatırlatılmaktadır. Kureyşlilerin yaşadıkları yerler çorak ve verimsiz arazilerdir. Ama Kâbe'nin kutsiyeti Kureyşliler için bir özellik taşımaktaydı. Bu yüzden önlerine geniş rızık kapıları açıldı-ğı, huzur ve emniyet içerisinde rızıklarını elde ettikleri ima edilmekte-dir. Kış ve yaz yapılan bu ticarî seyahatlere alıştıkları ve âdeta bir ge-lenek haline getirdikleri vurgulanmaktadır. İlk âyette geçen "îlâf", sev-mek, dağıldıktan sonra bir araya gelmek, bir şeyi âdet haline getirmek manâsını taşır. Ticarî ilişkilerinden dolayı, çevredeki kabileler ve devletler, Kureyşlilere "ashâb-ı îlâf" (ülfet ilişkisi olanlar) demekteydiler.

Bu hâdîse sûrede şöyle anlatılmaktadır. "(Eğer Allah'ın başka nimetlerinden dolayı kulluk etmiyorlarsa hiç değilse) Kureyş'in (güve-nini sağlayıp) onları kış ve yaz yolculuğuna alıştırdığı için (ibadet et-sinler)" (1, 2). Sûrede Allah'ın bu lütfu hatırlatıldıktan sonra, onların bu nimete şükretmeleri gerektiği belirtilerek şöyle devam edilmektedir: "Bu evin Rabbine ibadet etsinler. Ki O, kendilerini açlıktan kurtarmış ve korkudan da emin kılmıştır" (3, 4).

O evin sahibi ve Rabbi, onları açlıktan kurtarıp doyurmuş ve korkudan da emin kılmıştır. Allah onlara emniyet ve ruhsat nimetini verdiğinden dolayı yalnız O'na ibadet etmeleri ve ondan başka ilahları O'na ortak ve denk kabul etmemeleri gerektiği anlatılmaktadır. Anke-bût sûresinin altmış yedinci âyetinde o zamanki asâyişi ve Kureyş'in durumu şöyle belirtilmektedir: "Çevrelerinde insanların zorla kapılıp götürülmesine rağmen orayı harem yaptığımızı onlar görmediler mi?" Cahiliye döneminde hiç bir kabilenin korkudan emin olmadığı bir or-tamda, Kureyş kabilesi her türlü tehlikeden korunmuş bir şekilde ya-şamlarını sürdürdüklerini kendileri de biliyorlardı. Kureyş'in taşıdığı "Kâbe'nin hizmetçileri" sıfatından dolayı, hiç kimse onlara dokunmaz-dı. Herhangi bir saldırı esnasında; Kureyşlilerin "Biz Haremliyiz" veya "Biz Allah'ın haremindeniz" demeleri saldırganı durduruyordu. Tüm bu nimetlerden dolayı Kâbe'nin Rabbine ibadet etmeleri istenmektedir.

Kureyş sûresinin faziletiyle ilgili bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ Kureyşlileri yedi özellikle üs-tün kılmıştır? Ben onlardanım; nübüvvet onlardadır; Mekke'nin hâcib-liği onlardadır; Mekke'nin su dağıtma işlemi (sikâye) onlardadır; Allah, fil ordusuna karşı onları muzaffer kılmıştır; onlar, kendilerinden başkası Allah'a ibadet etmezken, sürekli Allah'a ibadet etmişlerdir; Allah onlar hakkında Kur'an'da bir sure indirmiştir" Rasûlullah sonra Kureyş sûresini okumuştur.

Böylece Kureyş Sûresi'nde; Rasûlullah (s.a.s) gönderildiği za-man herkes tarafından bu olaylar bilindiği için ayrıca açıklamaya ge-rek duyulmamıştır. Onun için dört kısa âyetle bu beytin (Kâbe) putlara değil, sadece Allah'a ait olduğuna inandıklarına, Allah'ın bu Beyt'e, dolayısıyla kendilerine emân bağışlayıp ticarette ilerleme lütfettiğine ve açlıktan kurtararak refah nasip ettiğine göre; Kureyş'in sadece bu Beyt'in Rabbine ibadet etmeleri gerektiği beyan edilmiştir.

Bu mukaddimeden sonra inşallah sûrenin âyetlerini tek tek tanımaya başlayalım inşallah.

"Kureyş'i bir araya getirip anlaştırdığı, yaz ve kış yolculuğunda onları (Güvenliğe kavuşturduğu, ya da başkalarıyla) onları ısındırıp yakınlaştırdığı için"

"İlâf" kelimesi ***"Elefe"***den türemiş olup sevmek, sevilmek, sevdirmek, dağıldıktan sonra parçaları bir araya getirip toplamak anlamlarına gelmektedir. Türkçe'deki ülfet de bu anlamdadır.

Buradaki îlâf kelimesinin başındaki "lam"ın taaccüp ifadesi olduğu söylenmiştir. Şu Kureyş'in yaptığına bir bakın hele. Allah onları darmadağınıkken bir araya getirmiş, hem kendi aralarında birbirlerine ülfet ettirmiş, hem de çevrelerindeki toplumlar arasında onların ülfetini sağlamışken, herkesi kendilerine saygı duyar hale getirmişken, onlara güvenlik ve istikrar nîmeti vermişken, yaz ve kış yolculuklarında onları güvenliğe kavuşturmuşken ve de böylece zenginlik ve refaha kolayca ulaşmalarını sağlamışken onlar nasıl oluyor da hâlâ Allah'a kulluğa yanaşmıyorlar, anlamına bir taaccüptür.

Veya bir önceki sûrede Fil sûresindeki Ebrehe ve fil ordusunun yok edilişlerinin sebebini anlatan bir bağlama ifadesidir. O zaman şöyle takdir edeceğiz:

Kureyş'in selâmeti ve emniyeti için, o Ebrehe'nin ordusunu yenmiş ekin yapraklarına çevirdik. Yani böylece bu âyet fil ordusunun helâkinin sebebini anlatıyor. Ya da bu "lam" kendisinden sonraki cümleye bağlanacaktır: Kureyş'i birbirlerine ülfet ettirip bir araya getirdik ve yaz-kış seyahatlerinde çevrelerindeki toplumlarla ülfetlerini sağladık, anlamınadır.

Rabbimiz Kureyş'e lütfettiği nîmetlerini hatırlatıyor. Kureyş kabilesi önceleri çok dağınık bir durumdaydı. Resul-i Ekrem efendimizin dedelerinden Kusay dönemine kadar böyle derbeder bir hayat süren bu insanlar nihâyet Kusay tarafından Mekke'de toplanarak Beytul-lah'ın hizmetine âmâde oldular. Civardan Kâbe'yi ziyaret maksadıyla gelenlere hizmeti üstlendiler. Böylece tüm

civardaki Arap kabileler tarafından kendilerine ülfet edilen, saygı duyulan ve güvenle bakılan bir toplum haline geldiler. Allah onlara böyle bir şeref kazandırmıştı.

Kusay'ın oğullarından Abdümenaf zamanında bu şerefleri daha da artmış, tüm civar ülkelerle ticarî anlaşmalar yapılmış ve böylece tüm kabileler nezdinde değerli bir imtiyaza sahip olmuştu. Abdüme-naf'ın oğullarından Haşim, Şam ve Gassan bölgeleriyle, Abduşşems Habeşistan'la, Muttalip Yemen'le, Nevfel de İran ve Irak'la ticarî münasebetleri ayarlıyorlardı. Hattâ Abdümenaf'ın bu dört oğluna "Ashab-ı İlâf" denir. Böylece Mekke hem bir ticaret merkezi haline geliyor, hem kapitülasyonlar sağlanıyor, hem bu ticarî ilişkiler sayesinde zenginlik artıyor, hem de kültürel açıdan büyük gelişmeler meydana geliyordu. Hattâ bu ilişkiler sebebiyle Mekke'de Kureyş arasında diğer kabilelere oranla okuma-yazma oranı çok yükselmişti. Daha sonra içlerinden çıkacak Allah Resûlüne gelen vahyi yazarken kullandıkları yazıyı bu kültürel etkileşimle Irak'tan öğrenip getirdikleri bilinmektedir. Bu yüzden de Allah'ın Resûlü'nün Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'in-de: ***"Kureyş insanların önderidir"*** buyurduğu rivâyet edilmektedir.

İşte zaten Kureyş'in bu girişimleri sonucu son derece cazip hale geldiği için Ebrehe o güçlü ordusuyla bu bölgeyi istila etmeye kalkışıyordu. Eğer o güçlü ordusuyla Ebrehe hedefine ulaşıp Allah'ın Beytine ilişebilseydi, hem Kâbe'nin hem de onun hizmetçileri olan Kureyş'in güvenirlilikleri bitecekti. Ordusuyla birlikte Ebrehe'nin bizzat Kâbe'nin Rabbi tarafından helâk edilmesi tüm Araplar nezdinde hem Kâbe'nin hem de onun hizmetçilerinin saygınlığını, dokunulmazlığını daha da artırmıştı. Herkes anladı ki bu Beyt Allah'ın Beytidir ve bu Kureyş Allah'ın kendilerine bu beytine hizmetlerinden ötürü nîmetlerini yağdırdığı bir toplumdur.

Böylece Allah, gözlerinin önünde Kâbe'sini koruduğunu Kurey-ş'e bizzat göstererek o Beytin Rabbine kulluğa Kureyş'i de alıştırmış oluyordu. Kureyş'i kendisine kulluğa alıştırıp âşina hâle getiriyordu. Aslında bu âyetlerin geldiği dönemde Kureyş Allah'ın Beytini yıkmak üzere gelen Ebrehe'nin ordusuyla birlikte helâke maruz kalışını hafızalarında yaşıyorlardı. Fil ordusunu helâk etmek üzere gönderilen kuşların attıkları taşlar hâlâ evlerinde mevcuttu. Bu olayın üzerinden çok fazla bir zaman geçmemişti. Kâbe'yi ve onun sebebiyle kendilerini Rablerinin nasıl koruduğunu çok iyi biliyorlardı. Çünkü Beyti ve kendilerini korumak üzere kendileri hiçbir şey yapmamışlardı. Sadece dağlara çekilip Allah'ın Fil ordusunu yok edişini seyretmişlerdi o kadar.

Rabbimiz böylece Kureyş'e çok büyük imtiyazlar vermişti. Kureyş'e lütfedilen bu nîmetler, insanların kendilerine ülfet ettirilmesi, yaz-kış îlâfı civar kabilelerin hiç birisinde olmayan bir imtiyazdı ve her-kes bu imtiyazın

farkındaydı. Mekke'deki Kureyş'in elinde bulunan bu sosyal ve ekonomik nüfuz tüm Arabistan'da kendisini hissettiriyor, etkisini sürdürüyordu. Eğer bir adam Kureyş'tense hattâ Kureyş'ten birisinin himayesindeyse kimse ona dokunma cesaretini kendisinde bulamıyordu. Çünkü Allah'ın Beytinin hizmetçisi olmalarından ötürü tüm kabileler yaptıkları bu hizmetten dolayı onlara saygı duyuyorlardı. Kâbe'yi ziyaret için çevreden gelenlere cömertçe davranmaları onların saygınlığını ve dokunulmazlıklarını artırıyordu. Kimse onların kervanlarına dokunmuyordu. Halbuki çevrelerinde soygun, vurgun, talan kol geziyordu. Kervanlar soyuluyor, adamlar öldürülüyor ama kimse onlara dokunmaya cesaret edemiyordu. Bakın Ankebût bu hususu şöyle anlatır:

"Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken Bizim Mekke'yi güven içinde ve kutsal bir yer kıldığımızı görmediler mi? Bâtıla inanıp Allah'ın nîmetini inkâr mı ediyorlar?"
(Ankebût 67)

İşte Allah bütün bu nîmetlerini gündeme getirerek, gözler önüne sererek bu nîmetlere karşılık kulluğu sadece bu Beytin Rabbine yapmaları gerektiğini hatırlatarak buyuruyor ki:

"Öyleyse kendilerini açken doyuran ve korku içindeyken güven veren bu Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler."

Kureyş kendilerine lütfedilen bunca nîmetlerle Rablerine kulluğa alıştıran, kendilerini kendilerine sevdirerek bir araya toplayıp güç olmalarını sağlayan, tüm civar kabilelere kendilerini sevdirip saydıran, yaz-kış seyahatlerinde kendilerine dokunulmazlık nîmetini lütfeden ve de kendilerini açlıktan doyuran, korkudan emin kılan bu Kâbe'nin Rabbine kul olmak zorundadırlar. Kâbe'nin Rabbine ibadet etmek zorundadırlar. Öteki nîmetler neyse de, hiç olmazsa Allah'tan başkalarına asla izafe edilemeyecek bu nîmetlerden ötürü bu Beytin Rabbini dinlemek zorundadırlar.

Allah onları açlıktan doyurmuştu. Çünkü bu bölgenin insanları ekin bitmez, susuz, ziraatsız çöl insanlarıydı. Bu bölgeye gelmeden önce zaten aç insanlardı. Bu bölge, onları doyuracak bir yapısal özelliğe sahip değildi. Sadece ticaretle uğraşıyorlardı. Rabbimiz de bu konuda tüm civar Arap ve Arap olmayan kabileleri onlara ülfet ettirip zenginleşmelerini sağlayıvermişti. Bir de yıllar önce Hz. İbrahim de bu konuda Allah'a dua etmişti.

"Rabbimiz! Ben çocuklarımdan kimini, namaz kılabilmeleri için senin kutsal evinin yanında, ziraata elverişsiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz!

İnsanların gönüllerini onlara meylettir, şükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır.”
(İbrahim 37)

Yine Bakara sûresinde de:

“Hatırlayın İbrahim demişti ki: “Rabbim burasını emin bir belde kıl! Ahalisinden Allah’a ve âhiret gününe îman edenleri çeşitli meyvelerle rızıklandır” diye dua etmişti.”
(Bakara 126)

Bu belde emin olsun! Emniyette olsun. Yerden ve gökten gelebilecek her türlü belâ ve musîbetlerden emin olsun. İnsanların birbirlerini yediği, zulümlerle, haksızlıklarla birbirlerini yok etmeye çalıştığı, birinin diğerine hak tanımadığı bir dünyada yaşadıkları dönemlerde bile bu belde emin olsun, emniyetin sembolü olsun. Bu beldede insanlar huzur içinde yaşasın ya Rabbi diye dua etmişti atamız, Allah da onun bu duasını kabul ederek ilerde Rasulullah efendimizin dâvâsına sahiplenecek toplumun nüvesini teşkil eden Kureyş’i, daha önceden bu işe alıştırmak üzere katından sonsuz rızıklarla doyuruyordu. Çok özel nîmetlerdi bunlar. Elbette başkalarına verilmeyip kendilerine verilenlerin herkesten önce Rablerine kulluk yapmaları gerekecekti. Nitekim aynı şeyin kendilerine yığınlarla nîmetler verilen İsrâil oğulları için de geçerli olduğunu anlatıyordu Rabbimiz:

“Ey İsrâil oğulları! Size inam ettiğim nîmetlerimi hatırlayın da bana olan ahitlerinizi yerine getirin ki ben de size olan vaadimi yerine getireyim. Ve sadece benden korkun. Ve yanınızdaki (Tevrat’ı) tasdikçi olarak indirdiğim kitabıma îman edin. Ve onun ilk kâfirleri sizler olmayın.”
(Bakara 40)

Onlara da aynısını söylüyordu Rabbimiz. Tıpkı şu anda Kurey-ş’e olduğu gibi yıllar önce onlara da bizzat isimleriyle seslenerek diyordu ki Rabbimiz: “Ey İsrâil oğulları! Allah’ın nîmetlerini, sizin üzerinizdeki nîmetlerini hatırlayın ki.” Peki hangi nîmetlerdi bunlar?

Mısır’da Yusuf (a.s) dönemi Allah’ın onlara verdiği nîmetler, sonra Mûsâ döneminde Mûsâ ve Harun (a.s) rehberliğinde yıllardır ezilmişliği yaşadıkları Firavun sisteminden kurtarılmaları nîmeti, arkasından Kudüs’ün fethi, arkasından Dâvûd (a.s) döneminde ve Süleyman (a.s) döneminde Allah’ın kendilerine lütfettiği nîmetler, Talut’un Câlut’u öldürmesi nîmeti gibi nîmetler…

Veya bu nîmet Allah'ın onları üzerinde kıldığı din demektir. Rabbimizin onları üzerinde kıldığı Sırat-ı Müstakîmdir. Bu nîmet kitaptır, Allah'ın onlara gönderdiği Tevrat'tır, peygamberlik ve risâlettir. Allah İsrâil oğullarına pek çok peygamberler göndermiştir. Veya üzerlerine kayanın kaldırılması, Men ve Selvanın indirilmesi, onlar için denizin yarılması, Firavunun zulmünden kurtulmaları, bulutun onları gölgelendirmesi, taştan su çıkarılmasıdır. Veya Allah'ın lütfuyla dönemlerinde İsrâil oğullarının diğer milletlere üstün kılınmaları gibi tarih boyunca Allah'ın onlara lütfettiği nîmetlerdir. Her nîmet bir külfet karşılığıdır. Öyleyse ey İsrâil oğulları! Size verdiğim nîmetlerimi hatırlayın da bana kulluğa yönelin, diyordu Rabbimiz. İşte şimdi de aynı nîmetler Kureyş için söz konusu edilerek kendilerinden bu Beytin Rabbine kulluk isteniyordu.

Bu Beytin Rabbine kulluk edin. Özellikle bu beytin Rabbi denmesini şöyle anlamaya çalışıyoruz: Rabbimizin bu Beyte işaret etmesinin sebebi, Kureyş'in bu Beyt sebebiyle bu nîmetlere ulaştırılmasıdır. Kureyş bu Beyti de, bu Beytin Rabbini da tanıyordu. Bu Beyt sayesinde doyurulduklarını bu Beyt sayesinde korunduklarını ve bu Beyt sayesinde tüm bu nîmetlere ulaştırıldıklarını biliyorlardı. Kureyş kesinlikle biliyordu ki bu Beyt istikrar, emniyet yeridir. O beyte sığınan, o Beyt'le beraber yaşayan kişi istikrara kavuşmuş demektir. O Beyte sığınan kişi emniyette olmuş demektir.

Kureyş bu Beytin emniyet, huzur ve istikrar mahalli olduğunun farkındaydı. Ama Kur'an'ın çeşitli yerlerinde görüyoruz ki göklerin ve yerin yaratıcısı olarak, Kâbe'nin sahibi ve Rabbi olarak inandıkları bu Allah'a kulluğu terk edip şirke düşmüşlerdi. Daha önce Hz. İbrahim'in yolunu izlediklerinden dolayı kendilerini o peygambere izafe ederek Hanif'ler olduklarını, İbrahim'in yolunda olduklarını iddia ediyorlardı. Halbuki o peygamberin üzerinden yıllar geçmişti. Hz. İbrahim'le uzaktan ve yakından hiçbir ilgileri kalmamış, hayatlarında o peygamber bilgisinin eseri bile kalmamış, şirke düşmüşler, Kâbe'yi putlarla doldurmuşlar, hayatlarından Allah'ı kovup, putların egemenliği altına gir-mişlerdi. Hem Allah'a, hem de putlara kulluk yapıyorlardı. "Allah'la direk irtibat imkânlarımız olmadığı için bir kısım aracılara da tapınmak zorundayız" diyorlardı.

"Allah'ı bırakıp da onun berisinde velîler edinenler: "Bunlar bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz" derler..."
(Zümer 3)

İbrahim'in dininde olduklarını iddia eden bu insanlar hayatlarında pek çok şeyi putlaştırmışlar, Allah'la birlikte bunları da hayatlarında söz sahibi kabul etmişlerdi. Mahiyetini anlayamadıkları, iç yüzünü tam değerlendirip

kavrayamadıkları bazı şeylerin tehlikesinden korkmaları sebebiyle veya bazı varlıklara aşırı sevgileri sebebiyle, ya da bazı varlıkları kendileri için Allah katında şefaatçi kabul etmeleri, kendilerini Allah'a yaklaştıracakları ümidiyle veya bazı varlıklara aşırı sevgileri sebebiyle onlara tapınma, onlara saygı duyma ve onları kutsallaştırma süreci içine girmişlerdi. Aya, güneşe, yıldızlara, ağaca, taşa, siyasîlerine, servet sahiplerine, makam sahiplerine de tapınıyorlar, onların da hayatlarında söz sahibi olduklarına inanıyorlardı. Onları güç, kuvvet, nîmet sahibi biliyorlar, Allah'tan beklemeleri gereken şeyleri bunlardan bekliyorlar, Allah'a sığınmaları gereken yerde bunlara sığınıyorlar, Allah'ı çağırmaları gereken yerde bunları yardıma çağırıp, bunlara dua ediyorlardı. Allah'ın rızasını kazanıyorlarmış gibi bunların rızalarını kazanmaya çalışıyorlardı.

Yine toplumlarında ölmüş insanları ve ataları putlaştırma yaygın hale gelmişti. Peygamberlerin kendilerine sunduğu tevhid karşısında bu insanlar atalarını ve atalarının yaşadıkları hareket tarzlarını, atalarının yaşadıkları hayat modellerini, geleneklerini, âdetlerini, mevcut yasalarını putlaştırarak bunlarla peygamberin karşısına çıkmaya çalışıyorlardı. "Ey Muhammed, biz atalarımızı bu yolda bulduk, bu nedenle sen ne yaparsan yap kesinlikle bizi âdetlerimizden, bizi atalarımızın yolundan ayıramazsın" diyerek atalarının anlayışlarını savunuyorlardı.

İşte Rabbimiz onları bu tür şirklerden uzaklaştırıp sadece kendisine kulluğa çağırarak buyurdu ki:

Bu şirklerinizi bırakıp sadece bu Beytin Rabbine kulluk edin. Sadece bu Beytin Rabbini dinleyin. Sadece bu Beytin Rabbinin hayat programını uygulayın.

İbadet genelde insan hayatını, insanlığın hayatını kapsayan, özelde bir insanın hayatının en küçük birimi olan bir gününü ve bir gecesini kapsayan zaman dilimi içinde kişinin Allah'ın istediği biçimde hayat sürmesinin adıdır. Hayat sahibi olan insan mutlaka o bir gün ve geceyi yaşayacaktır. Ama bu yaşayış biçimini Allah belirleyecek, yani yaratıcıyı memnun etmek adına yaşayacak, bu bir gece ve gündüz ibadet olacaktır. Yaratıcı tarafından belirlenmemiş ve yaratıcıyı değil de başkalarını memnun etmek adına geçirilen zaman da boşa geçirilen zaman demektir. Demek ki ibadet tüm hayatın Allah için yaşanmasının adıdır. Kişi o zamanı kimin adına ve kimi memnun etmek için yaşamışsa ona ibadet etmiş demektir.

Rab; terbiye eden, efendi, mürebbi, mâlik gibi anlamlara geldiği gibi, yaratıcılık özelliği de söz konusudur. Rabb, top yekun varlıklar âleminin var edicisi ve var ettiklerinin hayat programını da tanzim edicisidir. Rabb, kula nasıl bir hayat yaşayacağını belirleme makamında olan varlıktır. Bundan dolayıdır ki

Allah Resûlünün: Onlar Allah'ı bırakıp ta Allah'ın kanunlarını, Allah'ın belirlediği helâl haram yasalarını bir kenara bırakıp ta din adamlarının, idarecilerinin helâl-ha-ram yasalarını kabul eden Hıristiyan ve Yahudiler için, "Allah'ı bıraktılar da din adamlarını Rabler edindiler" hadisi bunu anlatır.

Demek ki Rabb, varlıklar dünyasının, melekler, cinler ve insanlar âleminin yaratıcısı ve yaratma yasasının koyucusudur.

Rab demek hayata program çizen varlık demektir. Rab demek günlük hayat programını tespit eden demektir. Rab demek, yap! ve yapma! deme yetkisine sahip olan varlık demektir. Sizi yaratan, sizi koruyan, sizi doyuran, sizin nasıl bir hayat yaşayacağınızı bilen bu Beytin Rabbine kulluk edin. Sadece O'na kulluk edin. Sadece O'nu dinleyin. Sadece O'nun programını uygulayın. Hayatınızda O'nunla birlikte başka yetkililer kabul etmeyin. Hayatınızın bazı bölümlerinde O'nu, öteki bölümlerinde de başka Rableri, başka efendileri dinleyerek şirke düşmeyin.

Yirmi dört saatinizin tümünde sadece Rabbinizin çektiği yere gidin. Sadece Rabbinizin istediklerini yapın. Bazen yaratıcı olan Rab-binizi, bazen de başkalarını razı etmeye çalışarak müşrikçe bir hayat yaşamayın. Bazen Rabbinizin yasalarını, bazen de başkalarının yasalarını uygulayarak, şirket içinde bir kulluktan yana olmayın. Sadece bu Beytin Rabbine kulluk edin. Namaz konusunda bu Beytin Rabbini, ama ticaret konularında adını söyleyemeyeceğim başka evlerin Rablerini dinlemeye kalkışarak şirke düşmeyin.

Veya oruç konusunda bu Beytin Rabbini, ama hukuk konusunda başka evlerin, başka dairelerin Rablerini dinleyerek şirke düşmeyin.

Veya zekât konusunda bu Beytin Rabbini, ama kılık-kıyafet konusunda, evlenme boşanma konularında başka evlerin, başka dairelerin, başka kurumların, meselâ moda evlerinin Rablerinin vahiylerini dinleyerek şirke düşmeyin.

Veya hac konusunda bu Beytin Rabbine kulluk edip ev tefrişi konusunda başka evlerin Rablerini, ya da Beyaz saray'ın, Kremlinin Rablerini dinleyerek müşrik olmayın.

Yani bazen Allah'ı, bazen de parlamentodan gelenleri dinleyip uygulayarak müşrik olmayın. Bazen Allah'ı, bazen de Lions kulüplerini, Rotary evlerini veya meselâ cinsel yönelişlerinizde genelevlerin patronlarını dinleyerek kulluğunuzu berbat etmeyin, diyor Rabbimiz.

Dün de, bugün de insanlardan kimileri böyle kendilerinde bir şey görüp dua ettiklerinin, sığındıklarının kuludurlar. Allah'a yapılması gereken kulluğu bunlara yaparak ibadet etmektedirler. Allah'ı dinlemeleri gereken yerde bunları dinlemektedirler. Kimileri yasalarını uygulamaya çalıştıkları tâğutların kuludur, kimileri fısıltılarına, vesveselerine kulak verdikleri, gösterdiği yoldan gittikleri şeytanın kuludur. Ki-mileri aşırı derecede sevip saydıkları dehâlârın, liderlerin kuludur, kimileri Allah yerine oturtup putlaştırdıkları nefislerinin, hevâ ve heveslerinin kuludur. Kimileri Allah yasaları yerine ikame ettikleri modanın kulu, kimileri Allah'ı darıltma pahasına da olsa uymaya çalıştıkları âdetlerin kulu, törelerin kulu, modanın kuludur. Kimileri asla karşı gelin-mez zannettikleri toplumun, çevrenin kulu, kimileri yönetmeliklerin kuludur. Gerek itikadî anlamdaki kulluk olsun, yani gerek teşrî anlamındaki kanun koyma konusundaki kulluk olsun, gerekse bilinen manadaki ibadet şeklindeki kulluk olsun hepsi de birdir. Bunların tamamı kulluktur ve tamamı sadece Allah'a yapılmalıdır.

İşte sûrenin bu bölümünde Rabbimiz kendilerine lütfettiği yığınlarla nîmetlerden bazılarını hatırlatarak dün Kureyş'e, bugün de bize diyor ki: "Ey kullarım! Ey benim yarattığım kullarım! Ey şu anda sa-hip olduklarının tümünü bana borçlu olan kullarım! Bu haliniz nedir böyle? Kimin ekmeğini yiyip kimin kılıcını salladığınızı bir düşünün. Kimin nîmetlerinden istifade edip de kimlere kulluk ettiğinizi bir düşünün."

Sûrenin muhatabı dün Kureyş'ti ama şu anda bizleriz. Kurey-ş'in sahip olduğu nîmetleri Allah verdi de şu anda bizimkileri biz kendimiz mi bulduk? Onlarınkileri veren Allah da, bizimkileri veren başkası mı? Onlar açlıktan doyuruluyor ve tehlikelerden korunuyorlardı da biz doyurulup korunmuyor muyuz şu anda? Onlara ticaret imkânları verildi de bize verilmedi mi? Şu anda bizler de kazanıp yaşamıyor muyuz? Bütün bunları bize sağlayan Allah değil mi? Şu kullandığınız dünyayı yaratan, sizi yoktan var eden Allah değil mi? Orada sizin için, yaşamınız için, imtihanınız için geçimlikler yaratan O değil mi? Sizin için orada her şeyi hazırlayan O değil mi? Her şeyiniz Allah'tan olduğu halde siz ne kadar da az şükrediyorsunuz?

Sizin Rabbiniz, sizin kendisine kul olmanız, sizin hayat programlarınızı kendisinden almanız gereken Rabbiniz Allah öyle lütuf sahibi bir Allah ki, sizi yaratmış, ama yarattığı gibi öyle başı boş bırakmamış, kendi halinize terk etmemiştir. Hayatınızın devamı için dünyada yaşam şartlarımızı da ayarlamış bir Rable karşı karşıyayız.

Eğer bu dünya insanların elinde olsaydı, insanların mülkünde olsaydı acaba bu kadar cömertçe onu insanlara sunabilir miydi? Şu gökyüzü, şu semamızın simasını süsleyen yıldızlar, şu gecemizin zülüflerini aydınlatan hilal,

şu bize her saniye ısı ve ışık gönderen güneş, şu her an teneffüs ettiğimiz hava, şu kıymetini bilmeden tükettiğimiz sular bir insanın ya da insanların elinde olsaydı onu ondan bu kadar rahat alabilir miydiniz? İşte sizin böyle cömert bir Rabbiniz var.

Öyleyse kimin ekmeğini yiyip, kimin kılıcını salladığınızı bir düşünün. Kimin nîmetlerinden istifade edip de kimlere kulluk ettiğinizi bir düşünün. Kimin evinde oturduğunuzu, kimin döşeğinde yattığınızı, kimin eşyalarını kullandığınızı bir düşünün! Düşünün de kime kul olmanız gerektiğini iyi anlayın! diyor Rabbimiz. Bütün bunları yaratan, bütün bu nîmetlerle sizi perverde eden Allah'tan başka bir İlâh olmayacağını bilip dururken sizler ne kadar da az şükrediyorsunuz Rabbi-nize? Ne kadar da az teşekkür ediyorsunuz ona, diyor Rabbimiz.

Şükür, teşekkür, verileni verenin yolunda kullanmaktır. Şükür, hayatı o hayatın sahibinin yolunda kullanmaktır. Şükür, dünyayı, hayatı, canı, malı, zamanı, imkânları, fırsatları onu verenin yolunda harcamaktır. Şükür, nîmet cinsinden olur. Allah bize hangi nîmeti vermişse o nîmet cinsinden infakta bulunarak şükredilir. Hayatı onu bize veren Allah'ın istediği biçimde yaşamak, geceyi ve gündüzü onu bize lütfeden Allah yolunda kullanmak, aklı onu verenin razı olduğu yerde kullanmak, zamanı onu verenin razı olduğu yerde kullanmak, Allah'ın rızasını tahsilde harcamak şükürdür. Hayatı o hayatın sahibine sormadan yaşamak, zamanı kendi bildiğimiz biçimde doldurmak, malı o malın sahibinin razı olmadığı yerlerden kazanıp, O'nun razı olmayacağı yerlerde harcamak, elimizi, ayağımızı, gözümüzü, kulağımızı onları bize verenin yolunda kullanmamak, varlığımızı onu bize vermeyenler yolunda harcamak, geceyi ve gündüzü onu bize verenin razı olmadığı şeyler yolunda itlaf etmek nankörlüktür Allah korusun.

Rabbimiz diyor ki: "Ey kullarım! Sizi ben yarattım! Hayatınızı bana borçlusunuz. Sadece bana şükretmeniz, bana teşekkür etmeniz gerekirken, hayatınızı benim istediğim biçimde yaşamanız, bana teslim olup bana kulluk etmeniz gerekirken, tam aksini yaparak bana nidler, eşler, ortaklar aramaya, bulmaya kalkmayın! Rızasını kazanacağınız, kendilerine kulluk edeceğiniz, hayat programlarınızı kendilerine soracağınız, sistemlerini sistem kabul edeceğiniz benden başka Rabler, benim dûnumda efendiler bulmaya kalkmayın!

Veya beni sadece hayatın bazı bölümlerine karışan, ama öbür bölümlerde yetkisiz kabul etmeyin! Namazınıza karışan, ama kılık-kı-yafetinize karışmayan, orucunuza karışan ama hukukunuza karışmayan, mescidinize karışan ama kazanmanıza, harcamanıza, çocuklarınızın eğitimine, sofranıza, ev tefrişlerinize, düğününüze, derneğinize, okumanıza-yaz-manıza, meslek seçiminize karışmayan bir Allah kabul etmeyin. Hayatınızın bazı bölümlerine karışan, o

bölümlerde söz sahibi olan varlıklar, efendiler, amirler bulmayın!” diyor Rabbimiz.

Âyetin ifadesiyle söyleyecek olursak özellikle kendilerine nîmet verilenlerin çok ciddi düşünmeleri gerekiyor bunu. Kendilerine yeryüzünde imkân verilenler, mal, mülk, ekonomik, sosyal güç, amirlik, mü-dürlük verilenler çok dikkat etsinler. Allah bu verdikleriyle onları denemek, imtihan etmek için vermiştir. Zira mülkün sahibi Allah’tır. Kendilerine mülk verilenler ise o mülk üzerinde halifelik makamına getiril-miş insanlardır. Onlar acaba kendilerini vekil bilip o mülkün gerçek sahibinin arzularını mı yerine getirecekler? Kendilerine verilen o mülkü, mülk sahibinin istediği biçimde mi kullanacaklar? Yoksa mülkün gerçek sahibini unutup kendilerini mülkün sahibi zannedip, kendilerinin vekil olduklarını unutup, kendilerini asil zannedip, kendilerini ulû-hiyet haklarına, egemenlik haklarına sahip zannedip o mülkte gerçek mülk sahibinin tasarrufu gibi mutlak bir tasarrufta mı bulunacaklar? İşte Allah insanları ve toplumları bu konuda denemektedir, imtihan et-mektedir.

Rabbimiz, Halil’inin duaları sebebiyle onun torunları içinden gelecek sevgili elçisi Muhammed’in (as) dinine sahip çıkacak bu insanları doyuruyordu.

Kelimeleri nekredir. Yani Cenâb-ı Hak o Kureyş’i sınırları, bo-yutları belli olmayan bir korku ve açlıktan korumuştur. Ama Şurası da unutulmamalıdır ki bu kadar doyurulmalarına rağmen bazen onların aç kalmaları, onlar üzerinde bu nîmetin yokluğu anlamına da gelmeyecektir. Bizim de şu anda kimi nîmetler elimizden alınabilir. Yani Rabbimiz bazen yoklukla da imtihan edebilir, kendisine yalvarıp yakarsınlar diye. Bu, nîmetin yokluğu anlamına gelmemelidir.

Yani imtihan adına bazen bize verdiği nîmetleri aldığı zaman nîmetler alındı, öyleyse kulluğumuz da biter demenin anlamı yoktur. Çünkü bakın Kureyş de meselâ Ebrehe gelirken bir süre korkulu anlar yaşadı ama hemen arkasından Rablerinin bunu kaldırıp kendilerini koruması altına aldığını gördüler. Öyleyse nîmet varsa kulluk yaparız, değilse nîmet yok, kulluk da yok demek küfürdür.

Bu sûresiyle Rabbimiz bir de bize şunu anlatıyor: Allah’ın birilerini açlıktan doyurduğu kimseler kendileri de birilerini doyurmakla mükelleftirler. Allah’ın kendilerini kimi korkulardan emin kıldığı kimseler, kendileri de birilerinin emniyetlerini sağlamak zorundadırlar. Allah’ın kendilerine hidâyet ettiği kimseler başkalarının hidâyetini sağlamakla, Allah’ın kendilerine farklı nîmetler verdiği kimseler bu nîmetten başkalarını da istifade ettirmekle

mükelleftirler. Meselâ Allah'ın kendilerine başkalarına vermediği ilim nîmeti verdiği kimseler, bu ilimlerini insanlara ulaştırmakla mükelleftirler.

"Allah size güven ve huzur içinde olan kasabayı misâl verir: Her taraftan oraya bolca rızık geliyordu. Ama Allah'ın nîmetlerine nankörlük ettiler; bu yüzden Allah onlara yaptıklarına karşılık açlık ve korku belâsını tattırdı."
(Nahl 112)

Demek ki nîmetlere karşı nankörlük eden, o nîmetleri nîmetlerin vericisinin istediği yerde kullanmayarak nankörlük eden, Allah'a kulluktan yan çizen, insanlardan alıverip de onların önceki durumlarından farklı olarak açlık ve korku elbisesini giydiriverdiğini anlatıyor Rabbimiz.

Evet şu anda bizler de istikrar mahalli olan bu Beytin Rabbine kulluk etmek zorundayız. Sadece bu Beytin Rabbinin kulluk programını uygulamak zorundayız. Eğer bizler de şu anda açlıklardan doyurulmak, tüm korkulardan emin olmak ve Rabbimiz tarafından korunmak, Rabbimizin nîmetlerine ulaşmak istiyorsak bu Beytin Rabbine kulluk etmek zorundayız.

Bakıyoruz şu anda tüm dünyada insanlar istikrar, huzur arayışı içindedirler. Yeryüzünün hiçbir yerinde hiçbir bölgesinde huzur ve sükun kalmamış. Öyleyse biz de huzurunu kaybetmiş, sükûnet arayan, huzur ve sükuna susamış tüm bu yeryüzü insanlığına diyeceğiz ki, "Gelin ey insanlar, Allah'ın istikrar mahalli kıldığı, huzur ve saadet mahalli kıldığı evini temel kıble kabul edelim ve hayatımızı o kıbleye yönelik olarak düzenleyelim. O kıblenin Rabbine göre bir hayat yaşayalım. O kıblenin Rabbinin kitabına ve o kitapta bize haber verilen yasalara göre bir hayat yaşayalım. O kıblenin Rabbinin koruması altına girelim. Rabb olarak, İlâh olarak sadece O'nu bilelim ve sadece O'-nun programını hayat programı olarak kabul edelim. Eğer bunu yaparsak kesinlikle bilelim ki O bizi istediğimiz istikrara ulaştıracaktır, istediğimiz huzura kavuşturacaktır."

Öyleyse kıblemizi değiştirmek zorundayız. Washington'dan veya Paris'ten veya Pekin'den kıble edindiğimiz sürece bizim istikrara kavuşmamız mümkün değildir. Allah'tan başkalarının kıblelerine tabi olmaktan vazgeçersek, Allah'tan başkalarının rotasına girmeyi terk edersek, hareket tarzımızı Allah'tan başkalarının belirlemesini bırakırsak, Allah'tan başkalarının kanunlarına itaatten vazgeçerek, kıblemiz sadece Kâbe olursa kesinlikle bilelim ki tüm problemlerimiz bitecektir. Tüm hayatımızda huzur ve sükun hakim olacaktır. Çünkü orası güvenlik yurdudur, emniyet mahallidir.

Bu sûre de bitti. Rabbim istediği ve razı olduğu biçimde anlayıp iman eden ve bu iamnıyla da hayatını düzenleyen, imanını hayatında görüntüleyen kullarından eylesin.

Sübhanekallahümme ve bihamdik. Eşhedü en la ilahe illa ente. Estağfiruke ve etûbü ileyk.